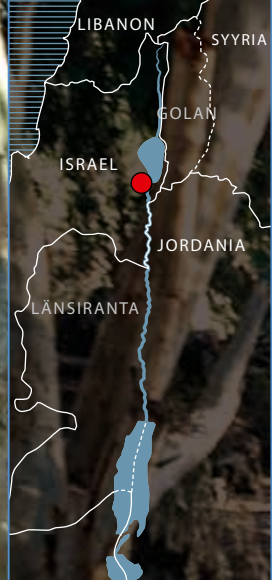

VIIMEISEEN PISARAAN

Pohjois-Jordaniassa pyhä Jordanjoki on vielä sininen, ja sen vehreillä rannoilla kasvaa papyruskaislaa ja tamarindipuita. Kun joki runsaat 250 kilometriä etelämpänä laskee Kuolleeseenmereen, se on pelkkä pahainen oja. Mitä matkalla oikein tapahtuu?

Teksti **Moshe Gilad** Kuvat **Franck Vogel**

Jordanin sivujoessa Ziglabin tekojärvellä vedenkorkeusmittarit ovat käyneet turhiksi, sillä järven vedestä on hävinnyt 80 prosenttia viidessätoista vuodessa. Syynä on pitkä kuivuus ja liiallinen vedenotto viljelyalueiden kasteluun. Jordaniassa onkin jouduttu turvautumaan veden säännöstelyyn.

YLÄJUOKSULLA JOKI VIRTAA VIELÄ VUOLAANA

Vuonna 1869 skottilainen löytöretkeilijä Rob Roy saattoi meloa Jordanin kaikki 251 kilometriä kanoottilla, mutta nykyisin vain joen alkulähteet sopivat retkeilyyn. Jo kahden kilometrin jälkeen maisema muuttuu täysin: joen virtaus tyssää patoon ja jokeen alkaa tulvia miljoonia kuutiometrejä jätevettä.

ISRAEL OHJAA VEDEN KÄYTTÖÖNSÄ GENESARETINJÄRVESTÄ

Genesaretinjärvi on Israelin tärkein makeanveden varasto ja se täyttää kolmanneksen maan tarpeista: siitä saadaan juomavesi kaupunkeihin ja kasteluvesi pelloille aina Negevin autiomaahan asti. Genesaretinjärven järven jälkeen joen kuljettamasta vuotuisesta 500 kuutiometrin vesivirtaamasta on jäljellä enää 20 miljoonaa kuutiota.

VESIVAROJEN JAKAMINEN ON POLIITTINEN KIISTAKAPULA

Jordanin yläjuoksulla joki saa alkunsa kolmesta eri lähteestä. Tärkein niistä on Hasbani, joka virtaa Libanonin Hermonvuoren länsirinteeltä ja tarjoaa näin Libanonille painostuskeinon eteläisempiä naapureitaan vastaan.

Golanin kukkuloilla risteilee valtava määrä pieniä jokia. Ne muodostavat yhdessä vesivaraston, jonka hallintaa kaikki havittelevat. Israel valloitti kukkulat vuonna 1967 ja liitti ne yksipuolisella päätöksellä itseensä. Israelin käyttämästä vedestä viidesosa tulee Golanilta.

Israel johtaa puolet Jordanin vuosittaisesta virtaamasta 130 kilometrin pituisia valtiollista akveduktia pitkin omaan käyttöönsä. Taistelu joen vesien hallinnasta oli yksi syy kuuden päivän sotaan Israelin, Jordanian, Syyrian ja Egyptin välillä vuonna 1967.

Israel käyttää Länsirannan pohjavesiä, mikä suututtaa palestiinalaisia. Valloitetujen alueiden palestiinalaisille määrätty vesikiintiöt ja veden hinta asettavat heidät eriarvoiseen asemaan israelilaisiirtolaisiin verrattuna.

Israel on pyrkinyt vähentämään riippuvuuttaan Jordanin ja Genesaretinjärven vedestä kehittämällä meriveden puhdistusjärjestelmiä. Maasta onkin tullut suolanpoistomenetelmien ykkönen maailmassa. Maailman suurin merivedenpuhdistamo valmistui Askaloniin vuonna 2005, ja sen jälkeen vielä neljä uutta laitosta.

MAANVILJELYS JA KOTITALOUDET VAATIVAT VERONSA VEDESTÄ

Jordanjoen tila on surkea. Siitä kertoo muun muassa se, että kalahuuhkaja on kadonnut Jordaninlaaksosta. Aiemmin suurikokoinen pöllö keltaisine silmineen ja suurine korvatupsuineen oli seudulla yleinen, mutta nyt sitä ei ole havaittu puoleen vuosisataan. Voidakseen hyvin lintu tarvitsee runsaasti vettä ja kalaa, ja niitä Jordanissa ei enää ole.

”Haaveilen, että kalahuuhkaja palaisi, mutta sitä tuskin tapahtuu minun elinaikanani”, David Glazner sanoo.

66-vuotias ornitologi on syntynyt kolmenkymmenen kilometrin päässä Genesaretinjärvestä sijaitsevalla Kfar Ruppinin kibbutsilla. Hän toimii paikallisen lintujen tutkimuskeskuksen johtajana. Glaznerin toimiston seinällä on kartta, johon hän merkitsee havainnot jokilaakson läpi kulkevista muuttolinnuista.

Ikkunasta avautuu vaikuttava maisema. Vuorten reunustamassa laaksossa erottuu Jordanian puolen raja-aita, kukoistavia pelloja, banaaniviljelmiä sekä valtavia lampia. On aikainen aamu, ja Glazner tarkkailee kiikarillaan kattohaikaroiden, pelikaanien ja kurkien lentoa. Keväisin ja syksyisin alueen yli lentää puoli miljardia lintua. Jotkin niistä jäävät talvehtimaan joen rantamille, toiset jatkavat matkaansa Afrikkaan asti. Kalahuuhkajaa ei kuitenkaan näy.

”Täällä on lukuisia ongelmia. Kalahuuhkajan kohdalo on niistä vain yksi”, Glazner lisää.

Jordaninlaakso on osa Isoa hautavaajoamaa, joka ulottuu Libanonista Mosambikiin. Laakso on myös paikka, jossa Euroopan, Aasian ja Afrikan mannerlaatat kohtaavat. Kun Jordanin alkulähteiltä laskevat joet Hasbani, Baniyas ja Dan yhdistyvät Jordaniksi Israelin ja Libanonin rajalla, joessa on vettä vielä runsaasti. Rannoilla kasvaa papyruskaislaa, eufraatinpoppeleita ja tamarindipuita. Veden pinnalla liikkuvat kuivat lehdet kertovat, että joessa on reipas virtaus. Sen rantamat houkuttelevat retkeilijöitä ja melojia.

Mitä pidemmälle joenvartta seuraa, sitä selvemmäksi kuitenkin käy, että Jordan on huonossa kunnossa. Sadassa vuodessa joen keskimääräinen vuosivirtaama on romahtanut 1,2 miljardista kuutiometristä 40 miljoonaan. Sen vesivarastot kuluivat 96-prosenttisesti joko maanviljelyksen tai kotitalouksien tarpeisiin. Jokilaaksossa on noin 600 000 asukas-

ta: itärannalla Jordaniassa asuu 500 000 ihmistä, länsipuolella puolestaan 60 000 palestiinalaista ja 40 000 israelilaista.

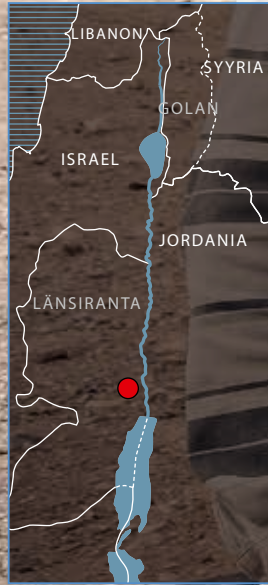
”Jokea seuratessa maisemat vaihtuvat vihreistä keltaisiksi”, kertoo Israelin kansallispuistojen vartija Natan Bainesovitz. ”Alussa näkyy korkeiden puiden muodostamia metsiköitä, mutta myöhemmin maisemat aavikoituvat ja kasvillisuus on olematonta.”

RUNSAAN 250 KILOMETRIN MATKALLAAN kohti Kuolluttamerta Jordan erottaa toisistaan Israelin ja Jordanian. Lopuksi se virtaa Israelin vuonna 1967 valloittaman ja palestiinalaisväestön asuttaman Länsirannan syrjää pitkin ennen laskemistaan Kuolleeseenmereen Jerikon lähellä. Siinä vaiheessa se on enää pelkkä puopahanen.

Syytä siihen pitää etsiä pohjoisesta, Genesaretinjärveltä. Jordanjoki tuo järveen vuosittain 500 miljoonaa kuutiometriä vettä, jota Israelin 1960-luvulla rakennuttama valtava avoin vesijohto, valtiollinen akvedukti, kuljettaa järvestä Israelin eteläosiin. Maa sai pitkään pääosan vedestään Genesaretinjärvestä. Tänä päivänä Israel ei kuitenkaan ole täysin riippuvainen Jordanista, sillä se on rakennuttanut lukuisia meriveden puhdistuslaitoksia.

Genesaretinjärven rannalla kohoaa Kapernaumin kaupunki vanhoine punakupolisine kirkkoineen.

Yardenitiin Genesaretinjärven eteläpuolelle saapuu vuosittain puoli miljoonaa pyhiinvaeltajaa kaikkialta maailmasta. Jeesusken kastepaikka sijaitsee asian tuntijoiden mukaan todellisuudessa alempana joessa. Tässä kohtaa Jordan on kuitenkin vielä suhteellisen puhdasvetinen.

PALESTIINALAISASUKKAILLE VETTÄ RIITTÄÄ VAIN TIPOITTAIN

Länsirannan al-Aujassa asuva Nawaf al-Ghawanima tulee täyttämään vesitankkinsa joka neljäs päivä. Täysi tankki maksaa noin 100 sekeliä eli 23 euroa. Israel on hallinnut Jordanjoen laakson tätä osuutta vuodesta 1967. Alueella on runsaasti pohjavesi-alueita, mutta 60 000 palestiinalaisasukkaalla ei ole pääsyä joelle eikä oikeutta porata käyttöönsä pohjavettä.

Israelin 1950-luvulla rakentama vedenjakelujärjestelmä johtaa vettä Genesaretin-järvestä ja Jordanista Pohjois-Israelin kautta etelään. Joka päivä imetään yli 1,5 miljoonaa kuutiometriä vettä.

Kuolleenmeren päässä Jordan – juutalaisten, enää pelkkä mutaoja. Sadan vuoden aikana dista vesikuutiosta vuodessa 40 miljoonaan

Länsirannalla pienestäkin vedenottopisteestä saattaa syntyä isoja kiistoja. Ain Faškan luonnonsuojelualueella Kuolleenmeren pohjoispuolella palestiinalaiset syyttävät paikallisia israelilaisiirtolaisia veden ryöstämisestä.

Järven selällä seilaa muutama kalastajavene. Juuri tällä kohdalla tammikuussa 1986 kaksi kalastajaa havaitsi järven pohjamudassa kuivan kauden paljastaman oudon aluksen. Löytö paljastui tammipuusta rakennetuksi veneeksi, jota oli todennäköisesti käytetty sekä ihmisten kuljetukseen että kalastukseen, ja joka oli pysynyt järven kätköissä 2 000 vuotta haaksirikkonsa jälkeen. Se on nykyisin esillä paikallisessa museossa.

Järven toisessa päässä Deganian lähellä Jordanin virtaama on enää 20 miljoonaa kuutiometriä. Vuolas virta on muuttunut vaatimattomaksi joeksi, mutta kaunis se on edelleen.

Yardenitin kastepaikalla näkee, miten pyhänä jokea yhä pidetään. Suurten eukalyptusten varjossa kolmekymmentä uskovaista laskeutuu veteen valkoisiin kaapuihin pukeutuneina. Monet veisaavat psalmeja, ja tunnelma on harras. Vedestä nousee lämpimää, hytiseviä ja lapsen lailla hymyileviä ihmisiä. Kristittyjen mukaan Jeesus kastettiin Jordanissa, ja heille joen vesi edustaa puhtautta ja elämää.

Jordanilla on suuri merkitys myös juutalaisille, joille joki on vapauden vertauskuva. Jordanin ylitys merkitsee vapautumista orjuudesta ja pääsyä luvattuun maahan. Muslimeillekin Jordan on

merkittävä. Sen rannoille on haudattu profeetta Muhammadin kumppaneita, ja täällä käytiin suuri taistelu Bysantin valtakuntaa vastaan.

Noin viiden kilometrin päässä Yardenitista etelään näyttää siltä, että joen kunnostustyöt on aloitettu. Tällä kohtaa Jordan puristuu neljäksi pitkäksi ja kapeaksi mutkaksi, ja joesta nousee siellä täällä pikkuisia vihreitä saaria.

Israelin ympäristöministeriössä työskentelevä Dror Pevzner osoittaa sormellaan joen mutkia ja kertoo ylpeänä, että vain parikymmentä vuotta sitten paikalla oli kanavia.

”Kanavat oli kaivettu jokiuoman suoristamiseksi, mutta ne aiheuttivat kuivuutta laajoille alueille, kun luonnollinen kastelu estyi. Virhettä on korjattu viime vuodesta lähtien.”

Nyt kun joki on palautettu luonnolliseen uomaansa ja rannoille on istutettu kasvillisuutta, myös eläimet ovat palaamassa. Suunnitelmassa on, että koko alueesta tehdään luonnonsuojelualue. Dror Pevzner uskoo, että vihdoinkin on löydetty tasapaino maanviljelyn ja ympäristön tarpeiden välillä.

ETELÄMPÄNÄ JORDANJOKI SAAPUU Naharayimiin, missä se kohtaa Jarmukin. Tästä eteen-

kristittyjen ja muslimien pyhä joki – on joen virtaama on romahtanut 1,2 miljarkuutioon.

päin joki muodostaa luonnollisen rajan Israelin ja Jordanian välille. Maisemakin muuttuu: luontoa ei kunnioiteta, vaan näkymiä hallitsevat teollisuuden jäänteet, sementistä rakennetut kanavat, padot, sillat ja tehtaات. 1930-luvulla, alueen vielä ollessa osa brittiläistä mandaattia täällä toimi suuri voimalaitos, joka tuotti sähkön melkein koko alueelle. Laitos toimi lopulta vain kuusitoista vuotta. Se suljettiin vuonna 1948, kun Israelin valtio perustettiin ja sota Jordanian kanssa alkoi.

Naharayimissa näkee selvästi, miten kireän solmun ympäristö- ja geopolittiset kiistat voivat aiheuttaa ja miten strategisesti tärkeää Jordanin ja sen sivujokien veden hallitseminen on Israelille, Jordanialle ja Syyrialle. Ne kaikki säännöstelevät jokien virtausta patojen avulla.

Israelin arvioidaan vievän Jordanin vuosittaisesta virtaamasta puolet ja Jordanian ja Syyrian jakavan keskenään loput. Tilannetta pahentaa se, että Israelin, Jordanian ja palestiinalaishallinnon kaupunkien jätevedet – jotka vain parhaimmassa tapauksessa on puhdistettu – lasketaan Jordaniin. Seurauksena on ollut ympäristökatastrofi. Asiantuntijoiden mukaan puolet alueen kasvillisuudesta ja eläimistöstä on kadonnut.

Israelin ympäristöministeriön johtava virkamies Alon Zask kertoo, että uudet meriveden puhdistusjärjestelmät auttavat maata pitämään vesivarantonsa hyvällä tasolla.

”Tänä vuonna puhdistamme 550 miljoonaa kuutiometriä merivettä, minkä ansiosta Jordanjoki saa

virrata entistä paremmassa rauhassa”, Zask sanoo. ”Vuonna 2015 Israel päästi 22 miljoonaa kuutiometriä Genesaretinjärven vettä virtamaan Jordaniin, mikä on valtava edistysaskel. Tänä vuonna tähtäämme kolmeenkymmeneen miljoonaan kuutioon, ja lopullisena tavoitteena on viisikymmentä miljoonaa kuutiota. Tämän pitäisi riittää joen uoman ja sen ympäristöalueiden tilan palauttamiseen entiselleen.”

ECOPEACE MIDDLE EAST -kansalaisjärjestön toiminnanjohtaja Gidon Bromberg on eri mieltä. EcoPeace Middle East on Israelin, Palestiinalaisalueen ja Jordanian välinen kolmikantajärjestö, jonka tavoitteena on alueen ympäristön ja rauhan turvaaminen. Bromberg moittii Jordanin rantavaltioita siitä, että ne käyttävät jokea likaojanaan.

EcoPeace on jo kymmenen vuoden ajan hakenut ratkaisuja joen entistämiseksi. Järjestö on laatinut toimintasuunnitelman, jossa se edellyttää Israelilta ja Jordaniaalta omia parannushankkeita.

”Ympäristökysymyksiä ja poliittisia kysymyksiä ei kerta kaikkiaan voi käsitellä erikseen”, Bromberg sanoo. ”Todellinen ratkaisu löytyy vain, jos ajatellaan kokonaisuutta.”

Gidon Brombergin antamat luvut poikkeavat merkittävästi Israelin ympäristöministeriön virallisista luvuista. Brombergin mukaan Jordanin pelastamiseksi vaaditaan 400 miljoonan kuutiometrin virtaama joka vuosi. Siitä ollaan kaukana. Toiminnanjohtaja on silti optimistinen.

VESI ON VALTAA, JOTEN RANTAVALTIOHALUAVAT HALLITA JOKEA PADOIN JA KANAVIN

JORDANIA PUMPPAA VETTÄ KASVIHUONEIDEN KASTELUUN

Dair Alan lähellä 14-vuotias Jalal paimentaa eläimiään Kuningas Abdullahin kanavaan yhtyvän vesijohdon varrella. Jordanian kuningaskuntaan kuuluvaa kanavaa alettiin rakentaa vuonna 1959, ja se kulkee Jordanin ja Jarmukin yhtymäkohdasta aina Kuolleeseenmereen asti. Sen kautta saadaan juomavesi pääkaupunki Ammaniin ja sen vedellä kastellaan tuhansia peltotehtaareita.

KUOLLUTMERI ON KUOLLEEMPI KUIN KOSKAAN

Jordanjoki on matkalla päätepisteeseensä kaventunut pieneksi puroksi, eikä se enää tuo riittävästi vettä Kuolleeseenmereen. Meren pinta-alasta on 50 vuoden aikana hävinnyt peräti kolmannes. Sitä mukaa kun rantaviiva siirtyy, paljastuneeseen maahan syntyy vajoamia ja ammottavia kirnuja kuten tässä Ein Gedin lähellä Israelissa.

TURISTEJA VAROITELLAAN JALKOJEN ALTA ROMAHTAVASTA MAASTA

”Siihen menee ehkä kymmenen tai kaksikymmentä vuotta, mutta tavoite on realistinen. Viljelysten kastelutarpeet voidaan tyydyttää säästämällä vettä, käsittelemällä jätevedet ja puhdistamalla merivettä. Jos lisäksi kehitetään alueen matkailua, saadaan vaurautta, mikä auttaa palauttamaan Jordanille ja Kuolleenmerelle niiden entisen loiston. Jo nyt on havaittavissa, että asenteet ja toimintatavat ovat muuttuneet.”

NAHARAYIMIN ETELÄPUOLELLA joki virtaa vanhan sillan alta. Risteyskohta oli merkittävä jo antiikin aikana. Alueella on vielä nähtävissä roomalaisaikaisen sillan rauniot sekä ottomaanien ja brittiläisen ajan rakennuksien jäännöksiä. Hieman edemmäksi Tirat Tsvin lähistölle on suunnitteilla uusi silta nimeltään Silta Jordaniaan. Toteutuessaan siitä tulisi Israelin ja Jordanian ensimmäinen yhteinen rakenushanke, ja se yhdistäisi maiden teollisuusalueet.

Jordanin itärannalla Jordanian kuningaskunnan pohjoisosissa viljelykset ulottuvat lähes joen rantaan asti. Jarmukista ja Jordanista on kaivettu kastelukanavia hedelmätarhojen tarpeisiin. Jordaniaiset viljelijät ovat pääosin pienyrittäjiä, jotka kasvattavat sitrushedelmiä, taateleita, banaaneja ja vihanneksia. Aivan joen tuntumassa laakso on vihreää, mutta ei tarvitse ajaa kuin muutama minuutti itään ja vuoristoon päin, kun maasto muuttuu kuivaksi erämaaksi.

EcoPeace on kuusi vuotta sitten perustanut ympäristöpuiston Allenbyn sillan kohdalle, padon ja Pellan kaupungin roomalaisaikaisten raunioiden tuntumaan. Ympäristökeskuksen johtaja Uthman al-Tawaliba kertoo, että alue oli hylättyä seutua aina vuoteen 2009 asti, eikä siellä kasvanut mitään. Sen jälkeen seudulle on istutettu 40 000 puuta, ja luontomatkailua on kehitetty monien muiden luonnonsuojeluhankkeiden ohella. Ympäristöpuistossa on pieni nuorisomaja, tiedotuskeskus, ja tarjolla on myös erilaista ympäristökasvatustoimintaa.

”Jordan on kuitenkin edelleen sairas” Uthman al-Tawaliba muistuttaa.

”Joен kunnostaminen olisi tärkeää työllisyydenkin kannalta. Puhdistamissuunnitelmaan liittyy 127 muuta hanketta, jotka kaikki osaltaan parantaisivat tilannetta. Vaikuttaa siltä, että ihmiset ovat herää-

mässä. Ongelmana tosin edelleen on, että tietyissä jordanialaispiireissä ei suvaita yhteistyötä Israelin kanssa. Yritämme saada heidät ymmärtämään, että tarkoitus on kehittää aluetta siten, että paikalliset asukkaat hyötyvät”, Uthman al-Tawaliba korostaa.

LÄNSIRANNAN PUOLELLA virtaava Bezek laskee Jordaniin Tirat Tsvin lähistöllä. Se on osa niin sanottua vihreää rajalinjaa eli vuoden 1949 aselevon rintamalinjaa Israelin ja Palestiinan välillä. Israelin puolella joen vartta pitkin kulkee moottoritie kohti etelää ja valloitettuja alueita.

Täällä ehkä enemmän kuin missään ympäristö ja politiikka liittyvät toisiinsa erottamattomasti. Pie-nimmälläkin yksityiskohdalla on merkitystä. Palestiinalaisten asuttamassa Fasayilin pikkukaupungissa maisema on kuivaa ja karua, mutta naapurikylässä Gilgalissa Israelin vauras siirtokunta nauttii vihreistä nurmikoistaan ja uima-altaistaan. On hämmästyttävää, miten paljon vettä siellä on käytettävissä.

Palestiinalaisalue ei ole kovin näkyvässä roolissa Jordaninlaaksossa Jerikoa lukuun ottamatta. Israel valvoo ja hallitsee koko aluetta, jossa asuu 60 000 palestiinalaista sekä 7 000 israelilaista Israelin rakennuttamissa siirtokunnissa. Siirtokuntia on yhteensä kolmisenkymmentä.

Juudean aavikko joen länsipuolella ja Gileadin kukkulat itäpuolella ovat kuivaa seutua, jonka halki mutkittelee kapea vihreä nauha ja sen keskellä Jordanjoki. Tämä on taatelipalmujen valtakuntaa.

Malak Abu al-Failat on 25-vuotias hydrauliikka-insinööri, joka johtaa EcoPeacen toimipistettä al-Aujan pikkukylässä Jerikon lähellä. Hän ilmoittaa luottavansa lujasti tulevaisuuteen.

”Jordan on meitä yhdistävä elämän lähde. Täällä ihmiset, siirtokuntalaiset mukaan lukien, eivät ole yhtä ahdasmielisiä kuin muualla. Sen ansiosta suhteet ovat parantuneet”, Malak Abu al-Failat kertoo.

”Voisimme hyvin toimia alueen maiden välisen yhteistyön kokeilulaboratoriona. Vaikka mikään ei suju täysin vaivatta, olemme pysyneet positiivisina. Jordanin alueesta voi jonakin päivänä vielä tulla paratiisi.”

Malakin mielestä yksinkertaisinta olisi antaa joen virrata omaa tahtiaan. Se vaatisi, että Jordania ja

Mineral Beach oli aikoinaan Kuolleenmeren länsirannan suosituimpia rantoja. Vuoden 2014 lopussa rannan pysäköintialue romahti, ja nykyisin maisema on kuin katastrofin jäljiltä. 1980-luvulta lähtien suuren suolajärven ympäristöön on repeytynyt peräti 5 000 vajoamaa. Järven vedenkorkeus laskee metrin verran joka vuosi.

Israel pääsisivät yksimielisyyteen asiasta. Al-Aujassa ongelmana on, että kaivot ovat kuivillaan peräti kahdeksan kuukautta vuodessa, eivät siis vain kesäisin. Paikalliset palestiinalaiset maanviljelijät sanovat, että ylempänä vuorilla sijaitsevat Israelin siirtokunnat pumppaavat lähteistä ja joista niin paljon vettä, että laaksoon virtaavan veden määrä on vähentynyt. Ilma-piiriä kiristää lisäksi se, että palestiinalaisilta on evätty pääsy Jordanin rannoille.

Malakin mukaan Israel voisi aloittaa raivaamalla miinat pois rannoilta.

”Jos miinoista poistettaisiin edes puolet, 300 000 ihmistä pääsisi hyödyntämään jokea”, ympäristöaktivisti sanoo.

KYMMENEN KILOMETRIN PÄÄSSÄ Malak Abu al-Failatin toimistosta Jordan laskee Kuolleenmereen. 420 metriä merenpinnan alapuolella sijaitseva alue on Maan pinnan matalin paikka. Alue on kärsinyt raskaasti paitsi kuivista kausista myös siitä, että joen vedet on ohjattu muualle ja että Israelin ja Jordanian teollisuus imee joesta valtavasti vettä.

Kuollutmeri on menettänyt kolmanneksen pinta-alastaan kahdeksankymmenen vuoden aikana. Vedenkorkeus putoaa metrin joka vuosi. Sen seu-

rauksena rannoille avautuu valtavia kirnuja, jotka ovat vaaraksi ihmisille ja liikenteelle.

Kuolleenmeren rannalla sijaitsevalla keitaalla Ein Gedissä toimivassa kibbutsissa vallitsee maailmanlopun tunnelma. Parin kilometrin reitti pysäköintialueelta rantaan kulkee aavemaisen maiseman halki. Muutamia vuosia sitten pysäköintialue sijaitsi aivan rannan tuntumassa. Nyt sinne on pystytetty matkailijoita varten kylttejä, joissa kerrotaan liikku-misen olevan vaarallista, koska maa saattaa romah-taa alta. Rikinkatkuinen kuiva ilma sekä autioituneet ravintola ja kahvila ovat kaikki merkkejä katastrofin laajuudesta. Alueen matkailumahdollisuudet ovat valtavat, mutta Israel sen enempää kuin Jordania-kaan ei ole tehnyt mitään ongelman ratkaisemiseksi.

Ympäristönsuojelijoita huolestuttaa viime vuosina kyhätty esitys siitä, että Punaisestamerestä johdettaisiin vettä Kuolleenmereen vesijohtoa tai kanavaa pitkin. Hanke sisältäisi ehkä vain uuden katastrofin ainekset.

Ongelmien laajuuden ymmärtää, kun Ein Gedin hiljaiselta keitaalta katselee kohti Kuollutta-merta. On selvää, että mikä tahansa ratkaisu on-kaan, sen täytyy koskea jokaista 251:tä kilometriä virran varrella. ■

